

ผู้นำสตรีกับการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน
ในตำบลชีเหล็ก อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ *

The Women Leaders in Management and Development
Community in Khilek Subdistrict, Mae Taeng District,
Chiang Mai Province

อุบลรัตน์ ลอยมี และ ธรรมพร ตันตรา

Ubonrat Loyme and Thammaporn Tantra

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

School of Administrative Studies, Maejo University

Email: mju6405405029@mju.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเรื่อง ผู้นำสตรีกับการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในตำบลชีเหล็ก อำเภอมะเณง จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บทบาทของผู้นำสตรีด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน 2) กลยุทธ์ เทคนิค เครื่องมือทางการบริหารจัดการที่ผู้นำสตรีนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน 3) เจือ้นไขปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรี และ 4) แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรี

ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำสตรีมีอยู่ 6 ประเภท คือ ผู้นำสตรีท้องถิ่น ท้องถิ่น ผู้นำสตรีกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำสตรีภาคราชการ ผู้นำสตรีภาคเอกชน และผู้นำสตรีปราชญ์ชุมชน ซึ่งทำหน้าที่ 2 ลักษณะคือทำตามระเบียบกฎหมายและทำตามบทบาททางสังคม โดยนำกลยุทธ์ เทคนิค เครื่องมือทางการบริหารจัดการมาประยุกต์ใช้ได้แก่ กลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อการรับรู้และ

* ได้รับบทความ: 27 กรกฎาคม 2566; แก้ไขบทความ: 28 ตุลาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 31 ตุลาคม 2566

เข้าใจ กลยุทธ์ผู้นำทำก่อน กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ เทคนิคเครื่องมือการทำงาน เป็นทีม กลยุทธ์สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์สู่การเปลี่ยนแปลง และการบริหารจัดการความขัดแย้ง ทางด้านปัจจัยที่สนับสนุนการบริหารจัดการและการพัฒนา ชุมชนของผู้นำสตรีให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำ พฤติกรรมการแสดงออก ความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพการทำงานด้านการพัฒนา ความพร้อมของครอบครัว การได้โอกาส ในการทำงาน และการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และข้อเสนอที่เป็นแนวทางในการ บริหารจัดการการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม คือ 1) รัฐบาลมีนโยบายยุทธศาสตร์การปฏิบัติ เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพบทบาทสตรี 2) ควรมีการสนับสนุนให้เกิดผู้นำสตรีให้มากขึ้น 3) ควรมีการ สร้างสังคมการให้โอกาส 4) ควรมีการตั้งสภาสตรีชุมชน 5) ควรเพิ่มศักยภาพด้านเครือข่ายสตรี ทุกระดับ 6) ควรสร้างผู้นำสตรีแห่งการเรียนรู้ 7) ควรสร้างกลไกกระบวนการมีส่วนร่วมชุมชน 8) ควรมีคณะกรรมการสมานฉันท์ชุมชน 9) ควรมีการจัดตั้งกองทุนกองทุนชุมชน 10) ควรสร้าง แรงจูงใจในการทำงาน

คำสำคัญ: ผู้นำสตรี; การบริหารจัดการชุมชน; การพัฒนาชุมชน

Abstract

This article explored Women Leaders and Community Management and Development in Khilek subdistrict, Mae Taeng district, Chiang Mai province had objectives were to studied: 1) the roles of women leaders in community management and development, 2) strategies, techniques, and management tools applied by women leaders in community management and development, 3) the conditions of important factors which supports management and community development of women leaders, and 4) the appropriate approaches for women leaders' community management and development.

The results of research found there were 6 types of women leaders: local women leaders, community women leaders, government women leaders, private women leaders, and community philosophers which acts in two ways, namely

following the law and following the social role by applying strategies, techniques, and management tools, including communication strategies for awareness and understanding, Leader-first strategy, Integrated Management Strategy, Techniques for teamwork, Learning Community Strategy, Situational Management for Change, and conflict management. The factors that supported management and community development of women leaders to achieve success consisted of leadership, expression behavior, knowledge, competence, development work experience, family readiness, getting a chance to work, and receiving cooperation from all sectors. Moreover, the suggestions that were appropriate guidelines for community development management were: 1) The government has a policy and strategy for women's rights and liberties, 2) There should be more support for women leaders, 3) There should be building giving opportunities society, 4) There should be a community women's council, 5) Should increase the capacity of women's networks at all levels, 6) Should create women leaders of learning, 7) Should build a mechanism for community participation 8) There should be community reconciliation committee 9) There should be an establishment of a community merit or fund, 10) There should be motivation to work.

Keywords: women leaders; community management; community development

1. บทนำ

ในยุคปัจจุบันผู้หญิงหรือสตรีในหลายภาคส่วนทั้งสังคมโลกและสังคมไทยได้มีโอกาสแสดงศักยภาพของตนเองให้เป็นที่รับรู้และเป็นที่ประจักษ์แก่คนในสังคมในทุกวงการทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และด้านการทูตนั้นหมายความว่าบทบาทใดที่ผู้ชายทำได้ ผู้หญิงก็สามารถทำได้ดีเท่าเทียมกัน ในบางบทบาทผู้หญิงอาจทำได้ดีมีประสิทธิภาพมากกว่าผู้ชาย ซึ่งก็ปรากฏให้เห็นในเชิงรูปธรรมเพราะผู้หญิงในยุคปัจจุบันเปิดโอกาสให้ตัวเองมากขึ้น กล้าที่จะยอมรับ และเผชิญกับสิ่งใหม่ ๆ กล้าที่จะท้าทายเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ สามารถที่จะปรับตัวให้เท่าทัน และสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งตรงกับบทบาทสตรีไทยในยุค

ไทยแลนด์ 4.0 ที่กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของผู้หญิงอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (เกศรา บุญชูศรี และ วิปัญญาจิต เกตุนุติ, 2561) อ้างใน อินไซด์อาเซียน, 2561) ที่เห็นได้ชัดมากขึ้นคือบทบาททางด้านสังคมที่ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นและโดดเด่นยิ่งขึ้นจากในอดีตก้าวมาเป็นเจ้าของหรือผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จสร้างมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจมากมายทางด้านการเมืองก็เช่นกันจะเห็นได้จากทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติก็ปรากฏให้เห็นนักการเมืองผู้หญิงเข้ามามากขึ้นในขณะเดียวกันผู้หญิงที่เข้ามาในแวดวงทางการเมืองไม่ว่าจะในตำแหน่งใดก็จะทำบทบาทหน้าที่ตัวเองได้เป็นอย่างดีสร้างคุณงามความดีและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมชุมชน และประเทศชาติไม่แตกต่างจากผู้ชายที่เป็นนักการเมืองจึงนำไปสู่การได้รับการยอมรับจากประชาชนมากยิ่งขึ้นและเป็นผลดีต่อทิศทางแนวทางการพัฒนาต่างๆของชุมชนสังคมและประเทศชาติ

ในปี พ.ศ. 2540 และปี พ.ศ. 2550 มีการขับเคลื่อนและผลักดันสนับสนุนให้สตรีมีโอกาสดำเนินการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยผลักดันให้มีการบัญญัติสาระประเด็นที่เกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างผู้ชายและผู้หญิง การไม่ถูกเลือกปฏิบัติ การกดดันด้วยเรื่องที่เป็นสาเหตุมาจากเพศ การส่งเสริมให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง โดยมีประเด็นสำคัญตรงที่ได้มีการกำหนดสัดส่วนของผู้ชายและผู้หญิง ที่ใกล้เคียงกันในการจัดบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองโดยให้คำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และความเท่าเทียมทางเพศ บทบาทหน้าที่ของสตรีหลายอย่างที่ถูกระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีความสอดคล้องกับประเทศสหประชาชาติที่มีการประกาศปณิธานสากล โดยระบุว่าประชากรแห่งประชาชาติยึดถือความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นพื้นฐานในเกียรติยศศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในสิทธิความเท่าเทียมของชายและหญิง (พยุ่ง รสใจ, 2554) นอกจากจะบรรจุเรื่องสิทธิความเท่าเทียมและสนับสนุนบทบาทสตรีในรัฐธรรมนูญในหลายมาตราแล้วในส่วนของรัฐธรรมนูญการปฏิบัติสถานิติบัญญัติแห่งชาติก็ได้มีการตั้งคณะกรรมการมาให้เข้ามาดูแลและดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวกับความเท่าเทียมระหว่างชายหญิงพร้อมกับสถานิติบัญญัติแห่งชาติที่ส่งผู้แทนเข้าร่วมประชุมเป็นประธานรัฐสภาโลกในปี พ.ศ. 2558 ภายใต้ข้อเสนอความเสมอภาคระหว่างประเทศและการให้อำนาจผู้หญิงและเด็ก (พรเพชร วิชิตชลชัย, 2561)

จากผลของกระแสความเป็นโลกาภิวัตน์เป็นยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศไร้พรมแดน กระแสสตรีนิยมและสิทธิความเท่าเทียมบนฐานที่เป็นประชาธิปไตย สตรีจึงเข้ามามีบทบาท

ทางด้านบริหารและการพัฒนามากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการเข้ามาเป็นผู้นำทางด้านการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศด้วยสาเหตุที่ว่าสังคมได้ให้โอกาสและผู้หญิงได้ให้โอกาสตัวเองในการก้าวเข้าสู่การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาและประกอบกับผู้นำต้องเป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เป็นผู้ให้มีความกล้าหาญ มีความรู้ มีคุณธรรม มีสติ มีพฤติกรรมแสดงออกที่ดีเหมาะสม มีความเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน และเสียสละ มีความอดทนอดกลั้น รู้จักให้อภัย นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่มีความกล้าแสดงออก มีปฏิภาณไหวพริบที่ดี มีความคล่องคล่องว่องไวในทุกสถานการณ์ ซึ่งผู้นำสตรี ในยุคปัจจุบันก็อยู่ในขอบเขตนิยามความหมายนี้และยังมีมากกว่าผู้นำชายคือมีความยืดหยุ่นความละเอียดรอบคอบ และความอดทนอดกลั้น ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติที่สนับสนุนส่งเสริมให้การบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนสามารถทำได้ในทุกภาคส่วน (ปริญญา ตันสกุล, 2543)

เช่นเดียวกันในพื้นที่ตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ก็มีผู้นำสตรีอยู่จำนวนหนึ่งรวมทั้งผู้วิจัยก็ได้เป็นผู้นำสตรีที่มีโอกาสได้เข้ามาดูแลประชาชนมีโอกาสดำเนินการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง จึงได้ศึกษาวิจัยเพื่อให้ทราบถึงบทบาทผู้นำสตรีกับการบริหารจัดการในตำบลชี้เหล็กอำเภอมะแตงจังหวัดเชียงใหม่เพื่อนำผลการวิจัยเกี่ยวกับบริบทกลยุทธ์เทคนิคเครื่องมือวิธีการการบริหารที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานปัจจัยที่นำมาสนับสนุนการบริหารและการพัฒนาชุมชนที่สามารถสร้างความพึงพอใจของประชาชน และภาคส่วนต่างๆ ตลอดจนการได้มา ซึ่งแนวทางในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาชุมชนในตำบลชี้เหล็กอำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ให้มีความเข้มแข็งเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมโครงการ และการปฏิบัติการเชิงการพัฒนาชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำสตรีด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในตำบลชี้เหล็กอำเภอมะแตงจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากลยุทธ์เทคนิคเครื่องมือทางการบริหารจัดการที่ผู้นำสตรีนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในตำบลชี้เหล็ก อำเภอมะแตงจังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อศึกษาหาเงื่อนไขปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรีในตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสร้างความพึงพอใจให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน

4. เพื่อศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรีในตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 61 คน ได้แก่ ผู้นำสตรีในส่วนของท้องที่จำนวน 11 คน ผู้นำสตรีในส่วนของท้องถิ่นจำนวน 10 คน ผู้นำสตรีในส่วนของกลุ่มองค์กรชุมชนจำนวน 15 คน ผู้นำสตรีที่เป็นประชาชนจำนวน 5 คน ผู้นำสตรีภาคส่วนราชการจำนวน 5 คน ผู้แทนผู้นำภาคเอกชนจำนวน 3 คน ผู้แทนภาคประชาชนจำนวน 10 คน และผู้แทนภาควิชาการจำนวน 2 คน ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเอกสารวิชาการ หนังสือ เอกสารราชการที่เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)
2. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)
3. การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation)

การวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปที่เป็นผลการวิจัยโดยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล (Validity data) ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ตรวจสอบคำตอบที่ได้รับมา มีความสอดคล้องและครอบคลุมตรงตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาความเหมือนความแตกต่างของคำตอบและทำการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมในรูปแบบการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ทำการตีความหมายสร้างข้อสรุปในลักษณะอุปนัย (Inductive Method) จากนั้นนำเสนอข้อสรุปที่เป็นผลการวิจัยที่สมบูรณ์ในรูปแบบพรรณนา (Descriptive)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปตามวัตถุประสงค์ของงานได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของผู้นำสตรีในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำสตรี มีจำนวน 6 ประเภท คือ ผู้นำสตรีท้องที่ ท้องถิ่น ผู้นำสตรีกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำสตรีภาคราชการ ผู้นำสตรีภาคเอกชน และผู้นำสตรีปราชญ์ชุมชน และมีบทบาทอยู่ 2 ด้าน คือ บทบาทตามระเบียบกฎหมายและบทบาททางสังคม ผู้นำสตรีที่เป็นผู้นำท้องที่ท้องถิ่นผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชนผู้นำส่วนราชการจะมีบทบาทหน้าที่ทั้ง 2 ด้านเพราะการเป็นผู้นำท้องที่ท้องถิ่นท้องที่ที่ต้องมีการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งจากประชาชนเพื่อให้เข้ามาดำรงตำแหน่งและจึงมีกฎหมายที่กำหนดบทบาทอำนาจ หน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจนและมีหน่วยงานที่กำกับดูแล ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม และต้องรับหน้าที่หรือปฏิบัติงานตามที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นร้องขอ ถือว่าเป็นบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม การบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นของผู้นำสตรีมีทั้งในรูปแบบของการปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายและตามความต้องการของประชาชนในชุมชน ทั้งในด้านการดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินกิจกรรมโครงการที่ส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การให้คำปรึกษาด้านระเบียบกฎหมาย และการดูแลด้านสาธารณสุข สำหรับผู้นำสตรีกลุ่มองค์กรชุมชน จะมุ่งเน้นการทำหน้าที่ทางสังคมมากกว่า คือ การพัฒนาภูมิคุ้มกันที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งตัวบุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และประโยชน์ต่อสังคมในภาพรวม เช่น กลุ่มองค์กรชุมชนด้านการเงิน สามารถให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ต้องมีระเบียบข้อบังคับในการดำเนินกิจการงานด้านต่าง ๆ เพื่อต้องการการประพัตติมิชอบ ไม่โปร่งใส หรือเอื้อประโยชน์แก่บุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ส่วนผู้นำสตรีภาคราชการมีบทบาทหน้าที่หลักที่อยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายมากที่สุด เพราะมีทั้งระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจนแล้ว ซึ่งในการเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ทางสังคมนั้น จะเป็นรูปแบบของการเข้าไปเป็นที่ปรึกษาเมื่อมีผู้ร้องขอหรือตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาให้เข้าไปช่วยเหลือเรื่องการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน ในส่วนของผู้ผู้นำสตรีภาคเอกชนและผู้นำสตรีปราชญ์ชุมชน ไม่มีบทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย แต่มีบทบาทหน้าที่ทางสังคม เช่น การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมโครงการการ

พัฒนาด้านต่าง ๆ ในชุมชน การให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่จะเกิดประโยชน์ในการดำเนินงานเชิงพัฒนา

2. กลยุทธ์เทคนิคเครื่องมือทางการบริหารจัดการที่ผู้นำสตรีนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อการรับรู้และเข้าใจ คือ การสร้างความเข้าใจกับประชาชน และภาคส่วนต่าง ๆ เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมโครงการการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยผู้นำสตรีในตำบลชี้เหล็กใช้วิธีจัดเวทีประชุม การสื่อสารด้วยเครื่องมือสื่อสารหรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และที่ได้ผลมากที่สุดคือการสื่อสารแบบตัวต่อตัว คือการเข้าไปเยี่ยมพบปะประชาชนแบบส่วนตัว พูดคุยแบบเป็นกันเองถึงปัญหา ความต้องการ และสร้างความเข้าใจ สามารถสร้างความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ 2) กลยุทธ์ผู้นำทำก่อน คือการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนในชุมชน ให้ประชาชนเกิดความเชื่อ ความเคารพนับถือ จึงจะเกิดการเชื่อฟัง ปฏิบัติตาม เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการเชิงการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ซึ่งพบว่าผู้นำสตรีหลายคนในตำบลชี้เหล็กที่เป็นผู้นำทำก่อน 3) กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ คือ การทำงานการดำเนินกิจกรรมโครงการด้านสังคม ด้านการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านศาสนาวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุขและความมั่นคงภายในชุมชนเข้าด้วยกัน แต่ก็ไม่พบมากนักและยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 4) เทคนิคเครื่องมือการทำงานเป็นทีม ผู้นำสตรีในตำบลชี้เหล็กส่วนใหญ่มีทีมงานที่เข้มแข็ง มีความสามารถที่หลากหลาย มีความสามัคคีในการทำงาน เมื่อผู้นำไม่ถนัดในด้านใดก็สามารถขอความช่วยเหลือจากทีมได้ เช่น ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศก็จะอาศัยผู้ช่วยที่อายุไม่มากที่มีความรู้ความสามารถเข้ามาให้การช่วยเหลือ 5) กลยุทธ์สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่าหลายชุมชนมีผู้นำสตรีที่เป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ และส่งเสริมให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อต่อการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้เทคนิควิธีการการบริหารจัดการ การเรียนรู้กลยุทธ์แนวทางการพัฒนาสมัยใหม่ เพื่อนำมาปรับใช้ในชุมชน จนปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมเกิดชุมชนต้นแบบในตำบลชี้เหล็ก 6) การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์สู่การเปลี่ยนแปลง เป็นเทคนิควิธีการที่ผู้นำสตรีในตำบลชี้เหล็กยังไม่นำมาประยุกต์ใช้มากนัก เพราะต้องเข้าใจหลักการ และกระบวนการที่เป็นขั้นเป็นตอน มีความเป็นวิชาการค่อนข้างมาก จะมีเพียงผู้นำสตรีบางคนที่ผ่านมาจากระบบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาที่ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการบริหารจัดการเชิงสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลง และ 7) การบริหารจัดการความขัดแย้งเป็นการบริหารที่

ประชาชนต้องการให้ผู้นำสตรีสามารถทำได้ที่สุดอย่างหนึ่ง เพราะผู้หญิงหรือสตรีมีความสามารถในการโน้มน้าวใจ ลดสถานการณ์ตึงเครียดให้เย็นลง มีเทคนิควิธีการเจรจาที่เหมาะสม และพบว่าผู้นำสตรีในตำบลชี้เหล็กบางคนสามารถบริหารจัดการความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี แต่ก็ยังไม่มากเพียงพอที่จะครอบคลุมทั่วทั้งตำบล จึงยังปรากฏให้เห็นความขัดแย้งบ้างในบางกลุ่ม

3. เจือปนปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรี
ในตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสร้างความพึงพอใจให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ ภาวะผู้นำ พฤติกรรมการแสดงออก ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนา ความพร้อมของครอบครัว การได้โอกาสในการทำงาน และการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

4. แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรีในตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย แนวทางต้นน้ำที่อยู่ในระดับรัฐบาลที่ควรต้องมีนโยบายยุทธศาสตร์และแนวทางในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนหรือให้สตรีและกลุ่มองค์กรสตรีมีความเข้มแข็งและสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ในทุกระดับ การสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้หญิงได้เข้าไปเป็นผู้นำหรือผู้บริหารในภาคส่วนต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น รวมถึงการสนับสนุนให้สตรีรุ่นใหม่หันมาสนใจในเรื่องของสังคมและการพัฒนา การสร้างสังคมการให้โอกาสผู้หญิงในการได้ทำงานอย่างเต็มศักยภาพตามความรู้ความสามารถเมื่อก้าวเข้าสู่การเป็นผู้นำสตรีในภาคส่วนต่าง ๆ การจัดตั้งสภาสตรีในทุกชุมชนเพื่อให้ผู้หญิงดูแลกันดีดูแลหมู่บ้านตำบล และดูแลสังคมโดยรวม แนวทางการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มองค์กรสตรีในทุกระดับให้มีความเข้มแข็งมีพลังอำนาจในเชิงการพัฒนา แนวทางการสร้างผู้นำสตรีแห่งการเรียนรู้เป็นแนวคิดแนวทางที่ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก ของประเทศ ของชุมชนในยุคปัจจุบัน เพราะถ้าผู้นำสตรี มีการเรียนรู้นำไปสู่ประชาชนเรียนรู้และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ชุมชนก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ดีและเหมาะสมเพื่อเพราะในชุมชนมีความหลากหลายของคนทางศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม ความเข้าใจ ในบางเรื่องอาจไม่ตรงกันเกิดความขัดแย้งในชุมชนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นหากมีการบริหารจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมความขัดแย้งก็จะกลายเป็นบวกต่อการทำงาน การบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนอย่างแน่นอน ภายใต้การบริหารจัดการและการจัดการงบประมาณที่มาก

เพียงพอและต่อเนื่องโดยให้ผู้นำทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณด้วยวิธีการที่เหมาะสม

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาเรียงตามวัตถุประสงค์สามารถนำมาอภิปรายตามรายวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้ผู้นำสตรีท้องถิ่น ท้องถิ่น มีบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนทั้งบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกฎหมายและบทบาทหน้าที่ทางสังคม ในการทำงานตามบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกฎหมายถูกระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และผู้นำสตรีอื่น ๆ ทั้งผู้นำสตรีภาคราชการผู้นำสตรีกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำสตรีภาคเอกชน และผู้นำสตรีปราชญ์ชุมชน ต่างการมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามที่ประชาชนพึงประสงค์และตามระเบียบกฎหมายบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับสนธิยา พลศรี (2545) ที่ได้นิยามคำว่าบทบาทไว้ว่า บทบาทคือหน้าที่ของบุคคลตามสถานภาพหรือดำรงตำแหน่งฐานะที่ตนดำรงอยู่บทบาทเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันได้และสามารถสร้างระบบความสัมพันธ์ต่อกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นเดียวกันกับศักดิ์ไทย สุรกิจบรร (2545) ได้กล่าวว่า บทบาท คือ การกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มที่อยู่ในสังคมพึงกระทำ ดังนั้นบทบาทจึงเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมตามตำแหน่งหรือสภาพ ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือลักษณะของการรับรู้ของบุคคลต่าง ๆ

สำหรับกลยุทธ์เทคนิคเครื่องมือที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรีตำบลชี้หลัก ได้แก่ กลยุทธ์ทางการสื่อสารเพื่อการรับรู้และเข้าใจ กลยุทธ์ผู้นำทำก่อน กลยุทธ์การบริหารจัดการเชิงบูรณาการ เทคนิคเครื่องมือการทำงานเป็นทีม กลยุทธ์สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การบริหารจัดการเชิงสถานการณ์สู่การเปลี่ยนแปลง และการบริหารจัดการความขัดแย้ง

อาจกล่าวได้ว่า ในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนนั้นต้องอาศัยทั้งแนวคิดการบริหารจัดการคือ การสร้างความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดผู้ลงมือทำซึ่งต้องเริ่มต้นจากผู้บริหารหรือผู้นำ ทีมงาน และประชาชนในชุมชน การดำเนินกิจกรรมโครงการแบบบูรณาการเกิดเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วนที่มีผลได้ผลเสียจากการพัฒนาชุมชน และการบริหารความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งระหว่างตัวบุคคล กลุ่มคน และองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีผู้นำที่จำเป็นต้องมีเทคนิควิธีการต่าง ๆ ในการบริหารจัดการให้ผู้นำนำทำตามแผนที่วางไว้

จนบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่ แนวคิดทฤษฎีผู้นำตามสถานการณ์ของ Hersey and Blanchard (อ้างใน ธรรมพร ตันตรา, 2561) กล่าวคือผู้นำต้องมีความเข้าใจและรู้สึกถึงสภาวะของผู้ใต้บังคับบัญชาและจะต้องเลือกใช้รูปแบบการนำที่เหมาะสมกับผู้ตามผู้นำจะต้องพิจารณาถึงความพร้อมของผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งด้านความรู้ความสามารถทักษะประสบการณ์และมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานมากน้อยเพียงใดอยู่บนแนวความคิดที่ว่าความสำเร็จของงานขึ้นอยู่กับความพึงพอใจในการทำงานนอกจากนี้ในการบริหารจัดการหรือการพัฒนาจำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกลยุทธ์สร้างชุมชนเรียนรู้จึงเป็นกลยุทธ์ที่ผู้นำควรนำมาใช้เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนาชุมชน (มนตรี กรรพุมาลัย, 2532) การพัฒนาชุมชนมีหลักสำคัญ คือ การยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมีการกำหนดเป็นหลักการในการพัฒนา เพราะคนเป็นทั้งผู้ที่ต้องการการพัฒนาเป็นผู้ดำเนินการการพัฒนาและเป็นผู้ได้รับผลจากการพัฒนาแล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากการสร้างความเข้าใจกับคนให้เกิดความตระหนักเกิดความรักในชุมชนเสมือนเป็นเจ้าของชุมชนเมื่อเกิดความรักความเข้าใจแล้วจึงจะเกิดความต้องการอยากพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเกิดการเรียนรู้แนวคิดวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน ดังนั้นเมื่อเกิดผู้นำแห่งการเรียนรู้ ผู้ตามแห่งการเรียนรู้ ก็ย่อมเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้

ด้านเงื่อนไขปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนของผู้นำสตรีในตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสร้างความพึงพอใจให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ ภาวะผู้นำ พฤติกรรมการแสดงออก ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์การทำงานด้านการพัฒนา ความพร้อมของครอบครัว การได้โอกาสในการทำงาน และการได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำ กล่าวคือผู้นำต้องมีคุณลักษณะส่วนตัว คือ มีบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย สติปัญญา ความสามารถที่โดดเด่น นอกจากนี้ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ มั่นคง มีความรับผิดชอบ มีความเชื่อมั่นในตนเองรู้จักปรับตัวคิดอย่างมีระบบมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ (ธรรมพร ตันตรา, 2561) และสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ ธรรมพร ตันตรา (2565) ที่ได้กล่าวว่า ผู้นำสตรีที่มีแรงจูงใจในการทำงานจะประกอบด้วยผู้ที่มีความรู้ความสามารถทักษะประสบการณ์การทำงานด้านพัฒนาและนอกจากนี้ฐานะความมั่นคงทางครอบครัวและการได้รับโอกาสในการทำงานยังเป็นปัจจัยที่เสริมให้สตรีทำงานได้ดีมากขึ้น เช่นเดียวกับ รุ่งทิวา เชื้อนแก้ว (2559) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการ

ยอมรับบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้นำสตรีประกอบด้วย ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและพฤติกรรม การแสดงออก ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจบทบาทอำนาจที่และภารกิจตามระเบียบกฎหมาย

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเสนอแนะทางการส่งเสริมให้ผู้นำสตรีสามารถทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน กล่าวคือในการส่งเสริมการทำงานของผู้นำสตรีในการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน ต้องเริ่มจากตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับทำงานของผู้นำสตรีโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งภาครัฐเอกชน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงศักยภาพของผู้นำสตรีในด้านต่าง ๆ สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1. แนวทางการส่งเสริมให้ผู้นำสตรีสามารถทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพด้านการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในระดับรัฐบาลควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนบทบาทต่อนโยบายการจัดการและการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการสร้างผู้นำสตรีอย่างจริงจัง

1.2 หักส่วนที่เกี่ยวกับด้านกฎหมายควรมีการเพิ่มอัตราต่างๆที่เกี่ยวกับการดำรงวิถีชีวิตที่มีคุณค่าอย่างเหมาะสมของสตรีในทุกระดับภายใต้สิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย

1.3 หน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลที่มีบทบาทหน้าที่ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีการพัฒนาศักยภาพของสตรีการเพิ่มบทบาทของสตรีในสังคมการเมืองเศรษฐกิจสังคมและสังคมในภาคธุรกิจให้ดำเนินกิจการโครงการอย่างต่อเนื่อง

1.4 รัฐบาลควรมีนโยบายหรือยุทธศาสตร์มีแนวทางเชิงการปฏิบัติมีระเบียบทางด้านการส่งเสริมสนับสนุนเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์มีศักยภาพด้านการบริหารจัดการเข้ามาเป็นผู้นำและก้าวเข้าสู่ตำแหน่งสูงสุดของกระทรวงกรมกองหน่วยงานของรัฐ และรัฐวิสาหกิจให้มากขึ้น

1.5 พรรคการเมืองต่างๆในประเทศไทยควรมีนโยบายด้านสตรีที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสตรีบทบาทด้านการพัฒนาสตรีสู่การเป็นผู้นำ

2. ข้อเสนอแนะเชิงการบริหารจัดการ

2.1 บริหารจัดการโดยการมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาหน่วยงานองค์กรคณะกรรมการชมรมสมาคมสมาพันธ์ที่มีความเกี่ยวข้องมีบทบาทต่อการทำงานด้านการพัฒนาสตรีในภาพรวมทุกระดับในประเทศควรมีการทบทวนแผนยุทธศาสตร์ที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ระดับประเทศโดยมีความสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดพลังการขับเคลื่อนในการพัฒนาผู้นำสตรีให้มีความเข้มแข็ง

2.2 การบริหารจัดการเชิงเครือข่ายการพัฒนาสตรีกลุ่มองค์กรสตรีในทุกระดับควรรวมตัวกันเป็นกลุ่มสตรีชมรมสมาคมและสมาพันธ์สตรี

2.3 การบริหารจัดการโครงการต่างๆที่กลุ่มสตรีมีดำเนินการควรให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มสตรีและสังคมประเทศชาติอย่างแท้จริงและสอดคล้องกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบันตามความเป็นจริงเช่นกัน

2.4 การบริหารจัดการด้านบุคลากรคือการส่งเสริมให้กลุ่มองค์กรสตรีทุกรูปแบบทุกภาคส่วนมีบุคลากรที่หลากหลายและส่งเสริมบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนในรูปแบบต่างๆ

2.5 การบริหารจัดการด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ควรใช้การสื่อสารที่สอดคล้องกับยุคปัจจุบันคือเทคโนโลยีสารสนเทศแต่ก็ประกอบกับบริบทของสังคมนั้น ๆ ด้วยเช่นกันว่าเครื่องมือใดเหมาะสม การประชาสัมพันธ์เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสตรีผู้นำสตรีและประชาสัมพันธ์ผลงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย

3.1 ภาคส่วนราชการที่เป็นหน่วยงาน องค์กรที่เป็นพี่เลี้ยงกำกับดูแลกลุ่มองค์กรสตรีในระดับชุมชนท้องถิ่น ควรมีการสนับสนุนส่งเสริมให้กลุ่มองค์กรสตรีการทำงานแบบบูรณาการ

3.2 กลุ่มองค์กรสตรีในชุมชนในระดับหมู่บ้านตำบล ควรมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มองค์กรสตรีเชิงบูรณาการ

3.3 สร้างผู้นำสตรีชุมชนที่มีคุณภาพโดยให้คนในชุมชนเป็นผู้คัดเลือก

3.4 การให้โอกาสในการทำงานต่อผู้นำสตรี

3.5 การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยร่วมมือกันระหว่างผู้นำสตรีและภาคส่วนต่าง ๆ

3.6 การพัฒนาตนเองเพื่อมุ่งสู่การเป็นผู้นำสตรีแห่งการเปลี่ยนแปลง

4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรมีการศึกษาต่อยอดทางด้านบทบาทของผู้นำสตรีที่มีต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาชุมชนในขอบเขตที่กว้างขึ้นที่เป็นระดับอำเภอ จังหวัด ภาคหรือระดับประเทศ

4.2 ควรมีการศึกษาโดยแยกผู้นำสตรีในแต่ละภาคส่วน เกี่ยวกับการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน

4.3 ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับการหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาศักยภาพของผู้นำสตรีในทุกภาคส่วนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อการทำงาน

4.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญที่มีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบกับการทำงานตามบทบาทหน้าที่ การบริหารจัดการ และการพัฒนาชุมชน

4.5 ควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะของการไปถอดบทเรียนจากผู้นำสตรีที่ประสบผลสำเร็จด้านการทำงาน ดำเนินกิจกรรมโครงการ การบริหารจัดการและพัฒนาชุมชน

4.6 ควรมีการศึกษาวิจัย รูปแบบ กระบวนการ กลยุทธ์ ในการสร้างผู้นำสตรีแห่งการเปลี่ยนแปลงที่มีศักยภาพ คุณภาพ ความรู้ความสามารถ ทักษะที่รอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

ธรรมพร ตันตรา. (2561). พฤติกรรมและวัฒนธรรมองค์การสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 2).

เชียงใหม่: ภพระ พรี่เพรส.

ธรรมพร ตันตรา. (2565). การเสริมแรงผู้นำสตรีในการพัฒนาสังคมชุมชนของอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, 5(3), 121-136.

ปริญญ์ ตันสกุล. (2543). ศาสตร์แห่งผู้นำ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ฯ.

พยุ่ง รสใจ. (2554). บทบาทผู้นำสตรีในทางการเมืองการปกครอง: กรณีศึกษา ตำบลหนองมะค่าโมง อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. สุพรรณบุรี: สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดสุพรรณบุรี.

พรเพชร วิชิตชลชัย. (2561). วรรณกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2561. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

มนตรี กรรพุมมาลย์. (2532). การพัฒนาชุมชน แนวคิด และการปฏิบัติการ. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รุ่งทิพา เชื้อนแก้ว. (2559). สตรีกับการบริหารจัดการด้านการเมืองการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษา: ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เชียงใหม่.

ศักดิ์ไทย สุรภิจาวร. (2545). จิตวิทยาสังคม: ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สนธยา พลศรี. (2545). หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

อินไซด์อาเซียน. (2561). บทบาทสตรีไทยในยุคไทยแลนด์ 4.0. สืบค้นจาก

https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/ac/download/article/article_20180517155757.pdf